

5. АКОМОДАЦІЯ, АСИМІЛЯЦІЯ ТА ДИСИМІЛЯЦІЯ ЗВУКІВ

У мовленнєвому потоці звуки, що стоять поруч, взаємодіють один з одним.

Якщо сусідять звуки однієї категорії, то йдеться про явище **асиміляції (уподібнення)**, або навпаки – явище **дисиміляції (розподібнення)**.

Якщо сусідять звуки різних категорій, то взаємодія між ними має характер **акомодації (приспосовування)**.

АКОМОДАЦІЯ – (лат. *assomodatio* «приспосовування») – часткове приспосовування вимови суміжних приголосних і голосних звуків (звуків різних категорій). Це зміни якісного характеру.

За напрямком:

А. прогресивна – А., при якій артикуляція наступного звука приспосовується до кінця артикуляції попереднього звука, пор. *наш*.

А. регресивна – коли кінець артикуляції попереднього звука приспосовується до початку артикуляції наступного звука, пор. *двоготь, просьба*.

Різновиди А.:

Назалізація – носові приголосні **м, н, н'** впливають на всі сусідні голосні: *мало* [м⁰а⁰л⁰о], *знання* [зн⁰а⁰н⁰:а̃]. Позначається символом: **ã, õ, ĩ, ě, ĵ**.

Лабіалізація – вплив лабіальних голосних **о, у** на попередні приголосні: *молоко* [м⁰б⁰л⁰ок⁰ó], *будувати* [б⁰уд⁰увáти⁰]. Позначається символом: **°**

Палаталізація (напівпом'якшення) – і впливає на вимову попередніх губних **б, п, в, м, ф**, шиплячих, задньоязикових і глоткового **г**: *міст* [], *біль* [], *ножі* [], *гість* [], *кінь* [].

Напівпом'якшення позначається символом: **'** б', п', ш', ...

Х м'які приголосні позначаються символом: **'** н', д', з', ...

АСИМІЛЯЦІЯ – (лат. *assimilatio* «уподібнення») – взаємне приспосовування звуків однієї категорії (один до одного) в потоці мовлення.

За результатом:

Повна А. – така А., коли один звук ототожнюється з іншим, і два різні звуки стають однаковими, напр., *зжити* – [ж:їти⁰], *цікавишся* – [ц'ікаві⁰с':а], *лється* – [л':єц':а]

Часткова А. – така асиміляція, при якій звуки уподібнюються частково за певною ознакою (глухість – дзвінкість, твердість – м’якість тощо), напр.: *вокзал* – [в°огзál], *снідати* – [с'н'їдати°].

За напрямком:

Прогресивна А. – вплив попереднього звука на наступний (як живе явище укр. мови поширена мало), напр.: *стіна* – [с'т^н інá], в історії мови слово *бъчела* змінювалося на *бчела* і далі – [бджолá], *Ганця* – [Гáн'дз'а].

Регресивна А. – вплив наступного звука на попередній, напр., *боротьба* – [б°ор°од'бá], *легко* – [лэхк°о].

Оглушення приг-х – (*асим-я регресивна за глухістю*) – заміна дзвінкого шумного парним глухим:

а) префікса (або прийменника) **З** перед [к, ф, п, т, х], що передається на письмі **С-** : **спитати, сказати, сфотографувати;**

б) частково у вимові кінцевого **З** у префіксах (або прийменниках) **роз-, без-**: *розписка* [р°оспíска], *безславно* [бе"с:лаўн°о],

в) приголосного [г] перед [к, т] у словах: *нігті* [н'іхт'і], *кігті* [к'іхт'і], *легко* [лэхк°о], *вогко* [в°о'хк°о] та похідних від них утвореннях.

Одзвінчення (*асиміляція регресивна за дзвінкістю*) – заміна глухого парним дзвінким під впливом наступного дзвінкого шумного приг-ного, напр.:

боротьба → [б°ор°од'бá], *просьба* → [пр°о́з'ба], *вокзал* → [в°огзál], *хоч би* – [х°оджбі].

За м'якістю:

Передньоязикові **д, т, з, с, ц, л, н, дз** перед наступними м'якими пом'якшуються:

нісня [п'іс'н'я̃], *повість* [пóв'іс'т'н̃].

Напівпом'якшені приголосні (губні, шиплячі, задньоязикові, глотковий) на інші приголосні не впливають: *двір* [дв'ір], *збір* [зб'ір].

АСИМІЛЯЦІЯ (РЕДУКЦІЯ) ГОЛОСНИХ

Ненаголошені [е],[и],[о] відрізняються від відповідних наголошених:

менé [мѣ^ннѣ], *минé* [мѣ^ннѣ] – *міти*, *живу́* – *жіти*, *зелений* [зе^нлѣн^нї], *го́луб* – *голу́бка* [го^лл^лубка], *ко́ма* – [ко^лжух].

ДИСИМІЛЯЦІЯ – (лат. *dissimilatio* «розподіблення», від лат. *dissimilis* «несхожий») – заміна одного із двох однакових щодо способу творення *приголосних* звуків у межах одного слова на інший звук, відмінний щодо способу творення.

Графічна Д. – розподіблення, відтворене на письмі, напр., *рушник*, *соняшник*.

За напрямком:

Прогресивна Д. – зміна другого приголосного звука у сполученні двох, напр., *близ-ш-ий* → *ближший* → *ближчий*.

Регресивна Д. – зміна першого звука у сполученні двох, напр., *кѣто* → *кто* → *кто*, *вед-ти* → *жет-ти* → *вести*, *ручь-ник* → *рушник*

В УМ Д. є виявом історичних змін. В усній мові процеси Д. можуть кваліфікуватися як ненормативні, напр.: *транвай* (замість *трамвай*), *колідор* (замість *коридор*).